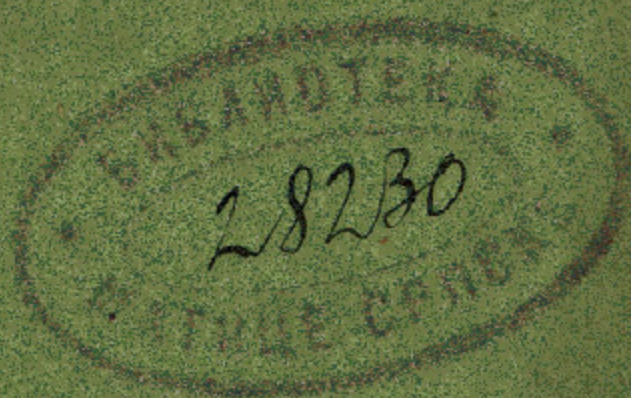

163

32

P15Cp II 43.1

Р13СрII 43.1

ПРАВИЛА**О ЧЕТНИЧКОЈ ВОЙНИ.**

Протолмачіо изъ польскога са нѣкимъ промѣ-
нама, изметцима и додатцима

МАТИЯ БАНЪ.

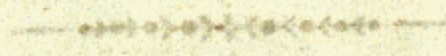
У БЕОГРАДУ

У КЊИГОПЕЧАТЊИ КНЕЖЕВИНЕ СРБСКЕ

1848.

ВРАДВА

О РЪТНИРЪ И ВОИНИ

Историческо въведение въ изученіе войнъ
и военнаго искусства

НАТІЯ ВІТАН

ВЪВЕДЕНІЕ

ВЪВЕДЕНІЕ ИЛИ НАЧЕЛНОЕ СЛОВО

1858

Моему Брату

Храбро борившему се за славянскую народность и
свободу на бранищах Беча и Прага, а сада
бореющему се у Банату,

знакъ

братинске любви.

ПРЕДГОВОРЪ.

Као што у оборанительной системи чете допуњаваю велику войску, тако и ова правила о войни четничкой допуњаваю мое основе ратне, или правила главна о великой войни. Я самъ овай свезакъ изъ польскога на наше нарѣчіе превео, нешто изосталяюћи, нешто промѣняюћи, а нешто додаюћи, прама околностима и предѣлима за кое е писанъ.

Ове две књижице само су заметакъ тактичне теоріе кодъ насъ. Почемъ у садашњимъ обстоятельствомъ нѣ было могуће веће дѣло предузети, нека се и овимъ малимъ подаркомъ мой народъ задовољи; а међутимъ, (то љу и у предговору ове свезке на ново препоручити) нека се и други сръбски сынови пожуре да овой великой оскудици нашої доскоче.

Али све ће скоро узалудъ бити, докле годъ мы неузимамо едвогъ военогъ народногъ училишта. Гдѣ е войске ту мора бити и училишта за ню, иначе войска ће више по имену него у дѣлу постояти. Када чиновници, адвокати, трговци, занатліе, па и сами селяци имаю за себе училишта, како да безъ истога буду войници, одъ кои зависи безбѣдность, одржаніе и будућность домовине? . . Дакле добро писане воене књиге и едно добро устроено училиште, па ће тада войнство бити достойно тога имена, и способно да своіой цѣли у свакой прилици одговори.

1.

О ВОЙНИ ЧЕТНИЧКОЙ.

Свакій народъ, само ако има срдца да се брани, може водити четничку войну у своіой земљи, была ова брдовита или равна. У предѣлима брдовитимъ и у онима гдѣ има шума, блата, яруга и овима подобны, та война одправля се пѣшице; а у предѣлима равнима и голимъ на коню. Али у првореченимъ иста є безъ сумнѣ много лакша и пробитачнїя. Самомъ четничкомъ войномъ може бити унищѣена войска непрїательска, ако ова обузме просторъ веіій него што подноси нѣно число. Али редакъ будући тай случай, чете ће бити понайвише користне нападаюћи, у договору са уредномъ войскомъ, непрїателю на леѣа или на бокове. Оне могу одважнїе радити када су близу каквога одсѣка народне войске, а найболѣ када су у околини више народны градова, ерѣ подѣ нѣиномъ заштитомъ могу се одмарати одѣ ускорѣлы маршова и муницию обнавляти. — Чете или су чисти одсѣцї редовне войске, или су нарочито саставлѣне, а тада се зову неуредне. О овима послѣднимъ овдѣ ће бити говорѣ.

2.

О УСТРОЕНІЮ ЧЕТА.

Начелникъ военый, у свакому окружію поставлѣный, бира и именує Воѣе чета; а по избраню исты, съ нѣима у договору означава єднога поручника и два подпоручника за сваку чету. Десетни-

тнике пакъ бираю сами Вође између просты четника. — На свако 50,000 душа диже се по една чета, у којој валя да є найманѣ одъ сто до сто и двадесетъ людій, и колико є десетиня исты толяко надъ нѣма десетника. Окромъ тога при свакој пѣшачкој чети быти ће одъ 10 до 12 коньика, а узъ свакога коньика одъ 16 до 20 пѣшака тако речены на коню, єрѣ они се служе коньима само да пређу съ єднога мѣста на друго, а увѣкъ се съ него бию. Свака чета стои подъ своимъ означительнимъ числомъ, коимъ се єдинствено и одликує одъ други. Такође и свакій четникъ има свое лично, поредачно число, а надъ тимъ и свое войничко име, кое онъ мора знати, и коимъ стои означенъ у списку. Четникъ има бити трезвенъ, отресанъ и смѣлъ. Кои пѣшице служи валя да зна добро ходити и гађати; а кои служи на коню да зна вѣшто яхати и да є неуморимъ. Треба найстрожіє пазити када се бираю четници; нема се настояти да іѣ што выше буде, него да буду што болѣи, како до вредны людій небы было изрода. — Сасвимъ є природно да іоштѣ вѣма валя пазити при избору офицера. Ови мораю бити познати у свой околицѣ као поштени и храбри люди. Мотриће се навластитѣ да се не употребе они офицери кон быше удалѣни одъ службе сбогъ невалялога владаня; єрѣ права бодрость оснива се увѣкъ на моралности. У осталому, немо-раю то бити стари војници; у Шпаніи предводили су чете млинари, лѣкари, попови и овима подобни; али то су были люди смѣли, благоразумни и дѣлательни.

3.

О НОШИНУ.

Найболѣ є да четници носе свое мѣстно одѣло. Међутимъ рећићу да су широке гаће найзгодніє и

за ходанѣ и за яханѣ; а у опанцима да се найболѣ иде по брдовитимъ предѣлима. Пасъ такође и листови одъ коже, окромъ што служе да се за нѣи задене оружїе и свакоѣшта, есу и подоста добра заштита прсима и трбуху буди одъ танета, буди одъ зиме. Само е врло несгоданъ фесъ, ерѣ ни одъ сунца ни одъ найлакшега удара саблѣ не заштићава главу: зато было бы болѣ замѣнити га онаквомъ кожномъ, вунастомъ капомъ какву носе Черкези или Бугари. — Ёдинъ знакъ коимъ ће се одликовати четници одъ други селяна бити ће една кокарда на капи прибодена; а за то, да при каквой нужди, скинувши тай знакъ, и оружїе побацавши, непријатель небы имао по чему да ѣй позна. — Порадъ веће лакости четници не треба да носе на леђама войничку торбу, него ће само имати одну торбицу на подобъ ловачке, и у нѣой одну кошулю и неколико тврдога хлѣба. У той торбици оддѣлиће се такође мѣсто за едно два кремена и за фишеке. — Стари војници да бы лакше ходили обичаваю поквасити ноге ракіомъ и сапуномъ (мидломъ) помазати, пакъ увити крпама; али е болѣ, ноде помазавши лоіомъ, крпама ѣй умотати, пакъ када се на станнште дође, а ноге забрекну, положити на поплате траву коприву; ова за четвртъ или за полъ сата ванѣ извуче савѣ уморѣ.

4.

О ОРУЖІЮ.

Што се оружїа тиче, найболѣ е за пѣшака една пушка велика, две мале и великій ножъ, а јоштъ болѣ сабля. Пѣшаци мораю увѣкъ имати са собомъ и десетъ или петнаестъ сѣкира. — За конянике главно е оружїе коплѣ, гдѣ знаду нѣимъ ру-

ковати: многи свѣтую и краткій карабинъ; али на то нису люди свудъ навикнути; а у тому случаю коняници имаће две мале пушке за пасомъ а две на коню, привезане къ седлу, као у черкеза, и добру саблю. Седло турско најболѣ е, и гдѣ в у обичаю да се никако европейскимъ не замѣни. — За пѣхоту коняничку не треба седла; но само една бѣлина више пута превита, а съ едне и съ друге стране коня направе се узенгіе одъ ужета (конопца). Пѣшаци када су на коню држе пушке о рамену обѣшене, а како стану на землю, притрче къ нѣма люди за то одреѣени, те свакій прихвати шесть коня, па се съ нѣма склони или у какавъ продоль, или иза кућа, или баръ за какавъ бусъ.

5.

О ПОРЕДКУ.

Гдѣ неима порядка и строгости ту неима ни войске; такавъ поредакъ треба да у четама влада какавъ и у войски уредной; иначе оне неће моћи да дѣлаю противъ непріятеля, и бити ће рана своіой собстеной домовини. Свако и најманѣ насиліе прама народу мора бити найстрожіе казниѣно; а смртъ заслужитѣ ко годъ сагрѣши противъ послушности. Четнички Вође одговараю за све преступке свои чета; они дописую са военимъ начелникомъ окружія, и стое подъ нѣговомъ заповѣсти. Начелникъ са свое стране настояће около свеобщтега порядка, и казниће сва злоупотреблѣня коя бы се увући могла. — Када се } скупѣ више чета да пођу на едну експедицію кою самъ начелникъ предводити неможе, тада овај означѣ едного између четнички Вођа да експедиціомъ управя. Плѣнь дѣли се међу своимъ четомъ; али за оне кои се болѣ

покажу треба пре деобе, метнути на страну одну часть плѣна па ѿмъ га дати, окромъ обичнога дѣла кои ће свакому припасти. Тимъ ће се саревни- вость подхранивати. Обичай да свако узме што заплѣни и неправеданъ є и шкодливъ є. Неправеданъ, єръ се често нађе вредни плячкаша него ли войника, те они выше добию него ови; а шкодливъ є єръ свакоу четнику тада пази да првый потрчи у плячку, и што є најболѣ узме; те тако великій дѣлъ остави полѣ битке када ова ѿишть нїє сасвимъ ни свршена; а колико се опасности одатудъ рађа, то свако увидити може. Али у плѣну не рачуна се оружїє ни муниција; то се сматра као вла- ститость народа. Чета пакъ коя заплячка оружїя и мунициє, ако тога нема, мора бити по праву пр- ва нѣмъ снабдѣвена; а што остане, то ће се, по разположеню окружнога начелника, дати најближой чети, коя највише тога узтребує. — Чете немаю ништа саме узимати; храну ће ѿмъ доносити саме общине у коима се налазе. Све што одъ овы при- ме, зато ће се Вође чета писмено задужити, а те задужице урачуниће се после у общинскій порезъ. Добро є да Вође имаю кодъ себе таковы задужица печатаны.

6.

О ДОПИСИВАНЮ.

Уређуюћи чете у земљи, треба одма уредити и поште, како бы све нуждне вѣсти брзо и слободно обилазиле. По селамъ и варошима стояће увѣкъ справанъ єданъ писмоноша, єръ та служба мора се одправляти и обданъ и обноу, у свако доба, а то или на коню, или пѣшице, како є гдѣ згоднїє. — Дописиванъ неима бити обширно; а да бы се мо-

гло лакше сакрити треба дописивати на узкимъ листићима танкога папира, кои се у - се савію, и на сполящнѣму краю обичнимъ лѣпкомъ а не воскомъ залієпе. Такавъ смотакъ, када є добро савить нів дужій одъ палачкога прста а мало є деблій одъ главе єдне иглице. Важни дописи, особито они кои се тичу будући покрета народне войске мораю быти ключемъ писани. Тай ключъ само ће се налазити кодъ начелника. Другій ключъ служитѣ за дописаваня важна између нѣга и четнички Вођа; али тай треба да се често мѣня. Найболѣ є, када се то може, недописивати никако; него устмено, прено людій сасвимъ поузданы, шилати важне наредбе.

7.

О ДѢЛЯНЮ ЧЕТА.

Савъ успѣхъ, сва користь овога рата стои у сталности дугой, непокретной; єрѣ колико га више продужава єданъ якъ народъ толико га вѣштїє од-правля, и сила нѣгове войске подкреплява се; а напротивъ што дуже войска непрїательска борави у истому то выше она слаби и поремећава се. Истина, да є овай рать и самимъ мѣстанима (мѣстнимъ жителѣма) много шкодливъ, али веће шкоде до робства нів на свѣту.

Уредна войска у првый махъ има предность надъ четама; и зато ове ће се узтезати изъ почетка одъ нападаня, само задоволяваюћи се поремећаванѣмъ стража о трагу непрїателя, хватанѣмъ писмоноша, войвода и поручника усамлѣны, и поєдины войника убїянѣмъ. То примора непрїателя поставити многобройне посаде на сва мѣста кудъ треба да му є саобраштай отворенъ, пратити све

товарине и писмоноше, разашляти покретне чете на све стране; а одъ тога часа, окромъ што в нѣгова войска ослабѣла, есть и полѣ мѣстнимъ четама отворено да дѣлаю. Ако пакъ исте не бы быле іошть доста яке да на нѣи навалюю, моѣи ѣе баремъ свака плашити га, убіяти му страже и послабіе четице. Ти мали губитки много се неопажая, али поновѣни свакій данъ и на многима мѣстама могу наипосле уништити и войску найсилнѣю.

Како буде свршено устроєнѣ чета, и люди се охрабре непрестанимъ убіянѣмъ поєдины непріятеля, войска овы може се у посведневно неспокойство па и до самага уништєня довести слѣдѣнимъ начинима: поремеѣаваюѣи свакій одъ нѣ установѣный поредакъ; кварєѣи іоѣ радіонице (фабрике) оружія и праха или двугій воєны опрема; хватаюѣи кассе; хватаюѣи или уништаваюѣи хальине, муницию и оружіє; отєгоѣаваюѣи іоѣ или сасвимъ прєсѣцаюѣи довозе одъ трага; нападаюѣи на нѣне батеріє и мала одѣленя; палеѣи градиво пріуготовѣно за мостове или обсаде; кварєѣи іоѣ друмове, лаѣе, мостове, и остала за преважанѣ служєѣа; ослобоѣаваюѣи своє заробѣѣники изъ нѣны рука; плашеѣи іоѣ посаде, и покретне чете гонеѣи. У свимъ тимъ предузеѣама четници мораю увѣкъ добро знати на коє му су мѣсту, и какво є расположенѣ тога мѣста, и све нѣгове путове и стазице; мораю добро быти извѣшѣени о непріятелю, гдѣ се када налази, о сили нѣговой, и о средствама осмотрєности коима се служи, пакъ по свєму тому управляти се. Мѣстани мораю напредъ шляти извѣстія Воѣи о осѣцима войске непріятельске, о имени нѣни полкова и войвода, о числу нѣному, о путу коимъ иде, и о нѣному духу и намѣреню. За тимъ имаю пазити да войски непріятельской не бы одкрили покрете и силу своє народне войске; имаю

одговарати на сва питаня непріятеля да не незнаю ништа; а гдѣ се то небы могло, одговараће имъ лукаво, а о сили, мѣсту, намѣри и времену войске свое сасвимъ їмъ лагати. Людима посланимъ одъ народа ради поредка, Вођама и Изасланицима (еми-серима) олакшаваће пролазакъ, а при потреби и сакриће їй. — Люди одважни и окретни нека се жертвую служити непріятеля као уходе; нѣма ће найлакше поћи за рукомъ преварити їй, на засѣде насукати, а свое о свему што їмъ є за знанѣ извѣшћавати. Да бы се пакъ народна войска предухранила одъ людїй кои бы тако исто радили непріятельима на користь, нека свакога добро непознатого уходу кои їой дође штогодъ казивати заустави кодъ себе, и запрети му да ће га убити ако не буде казао чисту истину, пакъ нека га непремѣно и убїе када нађе да є слагао.

У обште немой нападати на одсѣкъ непріятельскїй ако твоя чета нїє два пута яча. Бю онъ на путу, бю на станишту, валя ти пазити да га нападенешъ са оне стране коя є за нападъ найзгоднїя. Околности при тому тако су различите и промѣнливе да нїє могуће прописати сталны правила; ту само генїумъ и способность Вође управля. Али увѣкъ и свудъ треба ти се придржавати овога обштега правила да за нападанѣ употребишъ само две трећине одъ читаве чете, а єдну трећину да оставишъ у резерви, коїомъ бы или коначно надбїо непріятеля, или обезбѣдио себи одступанѣ у случаю када бы изненада нѣму дошла каква помоћъ, или на концу коїомъ бы надвладао противлѣнѣ мѣстны жителя. — Увѣкъ пре бытке Вођа опредѣли мѣсто гдѣ ће се одступити, и то мора бити познато свакому воинику. — Са толико страна можешъ ударити на непріятеля колико си пута ячїй одъ нѣга; иначе, само ћешъ мало людїй послати на разне стране само да

бы га лакше преварио о точки на кою управо на-
мѣраваши ударити. Побивши га, употреби нѣко-
нко коньика на хватанѣ и стрѣлянѣ поединны вой-
ника кои бѣже. — У колико се може, глядай да
навалиши на непріятеля съ трага, ерѣ окромѣ што
е то много користо, тимѣ е и лакше преварити га,
будући да свака войска обычно болѣ се чува съ
преда и са стране него ли съ трага. — Ако одсѣкъ
путуе, добро е на нѣга нападеи када доѣе близу
станишта (штаціе), тада бо е уморанѣ, или када го-
тови ело. Ако одсѣкъ стануе, и поѣу пазльи-
во стои подѣ оружіемѣ, добро е на нѣга навалити у
ютрѣ рано, када сбогѣ поѣнога страженя люди умор-
ни легну спавати; а напротитѣ болѣ га е нападати
обноѣ, ако се добро не чува; но ако увѣкъ стои
позорльивѣ треба чекати зло време, маглу, кишу,
олую, или снѣгѣ.

Ако е одсѣкъ непріятельскій знатанѣ не валя
га гонити; ерѣ многочислено людство неѣе се пре-
дати, а четници немаю се упустити у рѣшителный
бой у кое му бы каквомѣ несреѣомѣ могли быти
уништени. У овакому случаю треба дасе напредѣ по-
каже неколико четника на кое ѣе непріятель посла-
ти потеру; они ѣе одступати све до мѣста гдѣ ѣе
сва чета стояти у засѣди; ова ѣе тада на потѣру
снажно ударити; ерѣ *ненадио нападанѣ и засѣда* есу
едини начини коимѣ се чете имаю бити. — При на-
мѣштаноу засѣда треба се управляти по непріятель-
скимѣ патрулама. Треба потрчати изѣ засѣда у
найвеѣой хитности са свою страна како трубе, кое ѣе
узѣ Воѣу стояти, знакѣ даду. Окромѣ главнога од-
дѣла чете, бити ѣе ий и неколико малы на около,
да веѣма заплаше непріятеля. Увѣкъ пакѣ треба
да чета обезбѣди себи одступѣ одѣ засѣде у слу-
чаю ако бы непріятель изаслао на еданпутѣ едно
яко оддѣленѣ да помогне првому, или ако е оно

сво потучено да га освети, а ако бы то изаслато оддѣленѣ толико яко было да га чета не бы могла дочекати. — Ако се не може засѣсти у бусію треба пратити безъ престанка непріятельскій одсѣкъ, убіяти му патруле и свакога кои бы се усамію. Увѣкъ се нешто тоже убити, а то є главна циль оваке войне.

Ніє истина да само далеко одъ посада и покретны колона валя нападати на непріятеля. Найсгодніи є тому часъ када транспортъ пролази поредъ планина: тада наваливши много паньова на путь, и истима запречивши га спреда и страга, удари се на транспортъ са стране. Обште є при тому правило нападати великомъ викомъ и одзиваюћимъ се са многи страна трубляма, или свиркама, те убити найпре офицѣре и конѣ кодъ првы кола, како бы станувши ова, станула и сва стражня; а быти ће напредъ одређени люди кои ће то урадити, докле ће се мећутимъ други бити са пратньомъ. Гдѣ се не може заробити отетый транспортъ сбогъ близине други одсѣка непріятельски, треба га уништити; а гдѣ се не бы могло ни конѣ одвести, треба ій поубіяти. Є ли могуће транспортъ срећно заробити, не валя га склонити на населѣна мѣста, єрѣ ће то непріятели лако дознати, те ће се на мѣстанима осветити; но треба га склонити на мѣста необитавана, гдѣ се подѣли на више дѣла, а свакій дѣлъ о себи закопа; што се пакъ небы могло закопати, то се уништи. — Ако є пратня транспорта непріятельскогъ тако яка као и нападаюћа чета, найбільи є за нападанѣ часъ када єдна половина транспорта уће у кланацѣ; єрѣ тада, нападаюћи транспортъ о трагу, само са половиномъ пратнѣ имаће се посла. Како се надвлада та, и съ ньомъ єдна половина транспорта, не валя губити времена, но оставивши неколико людій ту на стражи, валя поћи за ономъ првомъ половиномъ, коя ће быти измакла, и кою є

вѣтъ лако надвладати. — Безъ топова неможе се нападсти на формалный Вагенбургъ, окромъ када бы га мало людй пратило. Али ако пратня буде многобройна треба употребити више чета, не пакъ све на єдному мѣсту, него поставляюћи ий на више мѣста уздужъ пута коимъ ће транспортъ проћи. Кваренѣмъ пакъ на многимъ точкама мостова закасниће се вожня истога; а при тому, мораюћи пратня често оддваяти малы четица да бы се одъ непрестаного нападаня бранила, страданѣмъ исты сасвимъ ће се умалити, тако да ће одъ дальи чета быти коначно уништена. — У случаю када бы неприятели имали провести воєне заробѣннике, треба употребити неколико чета оддѣлены међу собомъ, како бы могле и обданъ и обноћъ, и у путу и на ноћиштама све єднако нападати на пратню; єдномъ рѣчи, штогодъ е у людской могућности четници мораю употребити да бы заробѣннике ослободили; ерь тимъ не само што чине єдну братску услугу, но и уможаваю свое силе.

Друмѣви се кваре прекопаваюћи ии, дубуко засѣцаюћи ий попрeko, и међући предъ улазакъ на мостове узки дасака, понабіени гвозденимъ шильцима а пѣскомъ прекривены, да бы се коньи ранили. На ту сврху може се єднако и по друмовима широкимъ 10 стопа, онде гдѣ се исти немогу обыћи, просути поломѣного и пѣскомъ покривенога стакла. — Мостъ квари се подсѣцаюћи му тако паньове како бы се на єданпутъ срушио подъ првымъ ударомъ топа; или такође подсѣцаюћи му паньове при самому врху како бы даске попададе чимъ неприятель на ньи ступи. Она се страна моста поквари подъ коіомъ е рѣка дубля; а ако е рѣка свудъ плитка нѣно корито на оной страни гдѣ се е мостъ покварио понабія се заостренимъ колцыма, како бы людй и коньи на ньи падаюћи патакли се. Ако се

тому невиди никаква знака треба да не далеко одъ моста тако покваренога увѣкъ стои, подъ видомъ пастира или другачіе, едашъ селякъ, и да о тому извѣшѣвава народне одсѣке, кои бы тудѣ ишли. Онъ како опази да иде непріятель удалиће се да небы было смотренъ. Иначе мостови и друмови близу обитаваны мѣста нигдѣ се не руше да неби освѣта постигла ондашнѣ жителѣ.

Подводне стазице преко рѣка, кудъ се ове могу прегазити, ако су дубоке, праве се јошѣ дублѣ подижући съ дољне стране едашъ насипъ, кои да воду задржи и подигне ю повыше оны стазица; напротивъ оне коє су плитче понабіаю се заопштренимъ колцима или наспу се великимъ стѣнама; коє су пѣсковите затворе се решетками; а коє тврде поспу се изломѣнимъ стакломъ. Кварећи праве стазице треба фалишны направити, колама назначуюћи їмъ трагъ по обали, и на ону страну рѣке наводећи їй гдѣ е она найдубля. — Лађе се кваре провртивши їмъ дно, или преднѣ стране при самой води. Те рупе забуше се чеповима и тако замажу смоломъ како їй нико не бы мого опазити, ни вода провалити докъ лађа стои празна на мѣсту; но када лађа людїй пуна почне воду сѣћи како бы чепови лако изъ руна излетили, те лађа потонула. — Кваренѣ друмова и пролаза о трагу войске непріятельске отегоѣваа їой довозе и ходъ нѣны покретны чета; а кадъ се тако єдному побѣђеному одсѣку покваре друмови отрагу, то може произвести нѣгово коначно упропашћенѣ.

Война са коньима непріятельскимъ знатанъ е дѣлъ народне войне. Зато е добро обноѣ плашити їй, нападати їй када су на паши, и ако їй не могуће заплѣнити а оно поубїяти їй, конюшнице у кои ма е много коня палити; а такође палити зобъ и

пластове сѣна у храништама. На ту сврху употре-
бляваю се слѣдеће запалке. Узме се еданъ фи-
тиль (стѣнъ) петъ палаца дугачакъ а обложенъ фос-
форомъ, и затвори се ерметично у врло танку цѣв-
ку одъ сагорѣле гњиле. Та цѣвка привеже се узъ
еданъ крстъ, те обноћъ приближивши се крадомъ
на сто корака одъ сѣна, избади се крстъ съ цѣв-
комъ къ земљи окренутимъ изъ єднога лука безъ
хуке и видимога огня; само како онъ упадне у сѣ-
но, цѣвка се сломіє, а фитиль на воздуку одма за-
пали се, те ватра букне.

У Шпаніи по свима крчмама мазали су разто-
плѣнимъ сичаномъ корита изъ кои еду конѣи, лѣ-
вали су сичанъ добро размућенъ на оставлѣный
овасъ, а такођеръ и у бунаре, баре, локве и гдѣ годъ
бы се конѣи напоити могли. Тай начинъ униште-
ня протезао се и на люде. По кућама оставлѣнимъ
лѣвали су у вино, ракію и пиво отровны ствари а
особито опіума и чемера. То є грозно, истина; али
и робство є грозно, па и свакій є ратъ грозанъ и
и уништителянъ; непријателя уништити свимъ могу-
ћимъ начинима, то є циль нѣгова.

8.

ОБШТА ПРАВИЛА.

Вођа мора познавати свакога четника, нѣгове
склоности и ћудъ му, а самъ му дѣломъ показива-
ти одважностъ и оданостъ. Нѣму се валя старати
да се четници сасвимъ поуздаю у способность нѣ-
гову; безъ тога они неће ни покрай найбільи раз-
положеня никада уредно одступати; и сбогъ тога
су понавѣше добри одступи трудни, а по тому
редки. То намъ доказує да Вођа мора бити човѣкъ
сасвимъ одличанъ, кои, обдаренъ потребитимъ ка-
квоћама одъ природе, стараће се да њй развіє, и да

те усаврши, ерѣ є онѣ у малому кругу оно што є
врховный Воѣа єдне войске у великому. Онѣ се
има поуздавати у самого себе, и рачунати на вла-
стити свою способность, на здраву разсудность,
на одважность, на присобность, на тактѣ, и наипо-
сле на среѣу. И далеко одѣ непріятеля онѣ неѣ
безпосленѣ стояти, да бы се нѣгови люди привика-
вали на радню и послушность; ерѣ четничка война
чрезѣ честе нападе чини се дѣлательномѣ, те и не-
пріятель неѣ закаснити да се у дѣло упусти. Али
осмотреность нема се претворити у боязльивость.
Ведете и патроле нису довольне, треба се сакри-
вати, добывати сигурны извѣстія о непріятелю, че-
сто мѣняти станиште, ноѣу путовати, бити свагда
приправанѣ на свакій случай. Зато Воѣа има че-
сто размишляти шта бы радю када бы му се у онай
часѣ показао непріятель сѣ преда, отрагу, сѣ де-
сна или сѣ лѣва. За ту сврху чета када путує ва-
ля да има свою предню, стражню и побочну стра-
жу, кое да одма яве како се гдѣ непріятель пока-
же. Додри краіочерти (ландкарте) могу много помоѣи
и при бираню станова, и при управляню маршова.

Када чета има поѣи на велику експедицію, ва-
ля извидити є ли са свимѣ на путованѣ приугото-
влѣна; то єсть: има ли товаре и оружія у доброму
станю, храну на нѣколико дана, конѣ подковане, и
конѣску храну найманѣ за єданѣ данѣ.

У путу чете немаю се удалявати єдне одѣ дру-
ги, но укупно иѣи; немаю за собомѣ оставляти ни-
каквы кола; а при тому, кришомѣ ѣе путовати, ка-
ко бы могле изѣ ненада нападсти на непріятеля,
или увѣривши се да є веѣа нѣгова сила, лакше од-
ступити. Пѣхота мора бити научена на лакѣ и брзѣ
коракѣ. Ако се иде далеко бой заврѣи, и зна се за
цѣло да нигдѣ на близу нейма непріятеля, чете мо-

гу се превести на колима; тимъ начиномъ прећиће
шестъ или осамъ миля за єдну ноћъ, и пасти ће зо-
ромъ на непріятелѣ, кои се таквomu походу ни на-
дао нїе. Наравъ четничке войне єсть та: *да те ниг-
дѣ непріятель ненападне, него да ты нападашиъ свудъ;
а оставляюћи свагда отворенъ путъ одступу, сабрати
се и нападати на она мѣста гдѣ є побѣда лакша.* —
Треба да четници на себи носе неке извѣстне зна-
кове по којима да се могу изъ далека познати, као
што то постои међу Козацима. — Када є єдною
чети назначена нѣка цїль дѣлованя, она мора има-
ти ту цїль свагда предъ очима, а не упустити се
у друга дѣла коя бы їой се могла приказати. — Са-
мо за кратко време дозвољно є съ єднога просто-
ра прећи на другїй; то єсть: оставити околице по-
знате а прећи на друге цѣлой чети непознате.
Єднако при нападима кои се предузимлю доволь-
номъ силомъ и несумњомъ о побѣди, не валя да
чета пѣшице иде на предѣле равне и голе гдѣ
бы ю непріятель имаюћїй доста коняника и топова ла-
ко разбію, єръ чете нїе су научене сасвимъ уредно
битисе. На концу тайность у дѣланю четника исто
є тако потребна као и у свимъ воєнимъ операціама.

Мѣстани за време рата закопаће своє жито по
полю и шуми, на више мѣста по мало; а када се
приближи непріятель нека утеку съ коньима и съ
марвомъ на неприступиме предѣле. Што се немо-
же сакрити найболѣ є спалити, а явити непріате-
лю да є спалѣно одъ чета. — У таковой войны
све што є у држави людїй за ратъ способны сви
мораю бити готови да попуњаваю чете, чїи люди
у бою гину.

9

О САЧИНѢНЮ ЧЕТА ПАРТИЗАНСКИ.

Пѣшичка чета поставля се у два реда, и дѣ-
ли се на три плутона, а свакій плутонъ на три од-

сѣка. Офицери предводе плутоне, а одсѣке под-
офицери. Иста правила коя служе за стрѣлце (ти-
ралѣре) служе и за нѣи. Нападаюћа чета изашилѣ
два плутона напредѣ, а одѣ свакога плутона раз-
тркаю се два одсѣка, чїи люди развїю се све двои-
ца по двоица, едни одѣ другїй осамѣ корака дале-
ко; ово одстоянїѣ може се инакѣ увеличати или
умалити по околностима. Тако разтркани узаямно
се прдпомажу и подбочую. Обоица не стрѣлаю на
ѣданпутѣ; првїй само онда избацї када є другїй
већѣ набїо. Ако се напредѣ ступа, онаї кои є из-
бацїо остає на мѣсту и пуни, а другїи иде напредѣ,
и бира себи мѣсто гдѣ се може колико толико за-
штїтити. Напротивѣ у одступанїю, онаї кои є из-
бацїо, набїяюћїи одступа, пакѣ стає на обрану дру-
гога кои є напредѣ остао. Преко бытке ако че-
тникѣ нейма никакве заштїте на мѣсту гдѣ є, то
може поћї мало натрагѣ, гдѣ зна да заштїта по-
стой, пакѣ ту набївщи пушку, вратити се на свое
мѣсто, и избацїти ю. У свакому случаю ватра мо-
ра быти лагана али сигурна; ко годѣ пуца мора ци-
ляти и погодити; ерѣ тимѣ прво, войска непрїатель-
ска страшно се умяява, а друго, штеди се и мунициїа,
коя є у таквима положенїама тако скупощїнна као
животѣ. — Гађаюћїи изѣ обичнога карабина на сто
корака, треба цїляти у трбухѣ, на двеста у прси, а
на триста у чело. — Трећїи одсѣци поступаю сто
корака далеко за разтрканима, и подпомажу, гдѣ
треба, ватру на линїи цѣлога плутона. Трећїй плу-
тонѣ корача напредѣ їошѣ далѣ иза леђа разтрка-
ны како карабинѣ небы мого до нѣга добацати; онѣ
стужи, као што є то горе већѣ казано, или да ко-
начно надвлада одпорѣ непрїателя на каквой рѣши-
тельной точки, или пакѣ да заштїтити одступѣ. —
Валя одступати безѣ хитности и хладнокрвно, обра-
ћаюћїи се често натрагѣ и пуцаюћїи. Када є сила
одступати, разтркани четници одступаюћїи сабираю-

се найпре по четири, далѣ по осамъ, докле се саѣдине са цѣломъ резервомъ. Ако се чета привуче неопажена къ непріятелю, не треба тада да се плутони разтркаю, но тѣсно скопчани да нападу бодиломъ (баіонетомъ) на непріятеля. Будући да є то найсрећниі случай, тако ће се у великой тишини и приближити, и нападъ разположити. Оддѣлъ коняничкій къ чети придруженный или стои на коєму крилу, или кодъ резервнога плутона.

Заповѣсти даю се трубљомъ или свиркомъ. Петъ ѿмъ є знакова; знакъ за разтрканѣ, за нападанѣ съ преда, за повлаченѣ на десно или лѣво, за сабиранѣ и одступанѣ. У Шпаній ти знакови даю се звономъ. Одма у почетку како се у држави уреде чете, треба завести те знакове, кои да се лако єдни одъ други разликую, и одъ свакога четника добро познаю.

Чете коняничке поређую се као и пѣшачке у два реда, и дѣле се на три плутона. Све што є горе казано о дѣланю пѣшачки четника, и на коняничке протеже се. При нападаню мораю се придржавати правила служећи за лаку коньицу. Сбогъ тога нападаюћа рота мало или управъ нимало не треба да се упусти у фланкиранѣ; она мора употребљавати при нападаню два плутона, а трећій као резерва ићиће за овима, касаюћи у порядку, да одбрани сабранѣ двою првый плутона, ако бы ови были одбачени, или да ѿй одбрани одъ побочнога напада кои бы непріятель покушао. Дакле увѣкъ се треба старати да се непріятелю у ребра удари, а чувати се да онъ не бы ударіо у наша. То є врло важно правило да коняници никада нечекаю на мѣсту непріятеля кои на нѣи напада, него да му пођу на сутреть. Нападаюћи плутони, єданъ одъ другога удалѣни су нѣколико корака, и съ почетка иду касаюћи; на триста корака одъ непріятеля по-

чну галопирати, а на сто потрче на савъ махъ, стараюћи се да што више остану у поредку, и међу собомъ стиснути. Нападанъ єднимъ редомъ може се само као изузетакъ правила употребити онда када се знатному odporу ніє никако надати. Када гони непријателя єданъ плутонъ а найвише половина одъла, треба да є разтркана; међутимъ друга касаюћи или галопомъ не великимъ и у поредку за нѣма поступа. При тому треба добро пазити да се небы наишло на бусію непријательску. Те бусіє могу се врло добро правити у шуми са коняницима као и съ пѣхотомъ; а увѣкъ и у равницама нађе се мѣста гдѣ бы се сакрило сто илч више коняника. Свагда пре напада валя добро познати положенѣ мѣста и непријателя. Сви покрети имаю се чинити спокойно и тихо; у исто доба добро изтолковати валя заповѣдницима плутона шта їмъ треба радити, и мѣсто їмъ одступа означити. Ово мора быти обезбѣђено одъ пѣхоте коняничке, помѣстивши исту на првый мостъ кои се ту нађе, или на улазакъ єднога села, єдне шуме. Оддѣлъ тако поставлѣнѣй у єдному селу мора приуготовлявати бранике (барикаде) на улазку истога; а зато є najbolj поставити предъ плотъ, коимъ є село ограђено, съ єдне и съ друге стране пута, нѣколико кола, коя се на друмъ наведу одма како прође наша коняница. А оддѣлъ кои чува улазакъ на єдному мосту, мора се приправити да га сруши. На ту сврху najbolj є обложити га многомъ сламомъ, како бы га спалио; али када бы непријатель тако узастопице наше слѣдіо, да бы одма за нѣма имао на мостъ ступити, и запаленѣ истога предупредити, тада га треба запалити изъ пушака; или посути до сламе нѣколико праха, а до нѣга оставити упалѣнѣ фитиль, како бы за мало часа ватра букнула. Ако на близу нейма другїи прелазишта, коима бы непријатель мого проћи, добро є окромъ тога, ако се има вре-

мена, изкопати иза моста, съ едне и съ друге стране пута, не уздужъ истога но попреко, то естъ, уздужъ воде преко кое мостъ е стояо, едну яругу, избацивши землю напредъ. Пѣхота изъ те яруге, гдѣ стои као ушанчена, стрѣля, те нѣна обрана може дуго траяти, и много шкодити непріятелю, ако бы овай хтѣо на сву силу напредъ проћи; ерѣ тяжело е и знатномъ артилѣріомъ потѣрати пѣхоту изъ такве яруге, када е иста тако поставлѣна да іой артилѣрія неможе никако у бокове бити. Када се напада обноѣ, може се та коняничка пѣхота и на само нападанѣ употребити. Треба се придржавати своіо овы правила и онда када се на веѣе експедиціе узимлѣ две или више чета конянички. Коняничка одѣленя не валя никада да дуго стое на едному мѣсту; но болѣ е да се налазе, што се каже, свудъ и нигдѣ; то естъ: да іѣ се свудъ непріятель бои, али нигдѣ да іѣ неможе стигнути ни надбити. — Люди трудомъ утврѣени постаю добри воици; пловенѣ преко рѣка, маршови десетъ миля дугачки немаю быти нѣма необичне ствари. Пѣшачки одѣли веѣомъ су страномъ одъ мѣстны жителя сочи нѣни, ерѣ у разнимъ потребама околице іѣмъ даю прибѣжиште; гдѣ коняници напротивъ брзимъ само покретима могу се често спасти, оставляюѣи за кои часъ свое обичне околице, а на друге прелазеѣи. Стотини и више коня нѣма никада быти тяжело издржавати се; када немогу иначе добыти фуража, а они иду на фураженѣ исто као уредна конѣща, оставляюѣи на едному мѣсту резерву, до кое се скупаю фуражери у случаю када бы се непріятель показао.

10.

О БОЛНИЦАМА.

У обичнимъ ратовима болнице прогутаю найманѣ два пута толико людѣи колико іѣ умори оружіе непріятельско. У рату народному ранѣни или поболѣни воици имаю се примити у свакій домъ

као синови дома; тимъ болнице остављене за тежко ранѣне или тежкомъ болести свладане люде быће болѣ обдржаване, и у њима поморностъ маня; гдѣ напротивъ непріятель будући приморанъ поставити болнице на мѣста посадомъ бранѣня, ове ће бити препуне. При тому неспокойностъ духа силно дѣйствующа на ослабљене люде тако у часовима превоза болесника, као и у болницама, кое є могуће често заплашивати, много приноси повекшаю непріятельскога губитка.

Што се тиче чета, будући да ће се те састояти изъ людій принадлежећи, тако рећи, єдној обители, нетреба опоминати Воју, да є єдна одъ главны нѣговы дужностій бринуте се о ранѣницима. Воје ће највећма пазити да ти ранѣници небы запали непріятельима у руке, и да їмъ се свака лѣкарска помоћъ пода. Али ће се пре свега постарати да нају за њи обезбѣђено склониште, па ако се таковы неужможе наћи, одабраће баремъ мѣста заклонѣна, гдѣ ће їмъ мѣстани сакрити за време њинога болованя.

Ови кратки основи о четничкой войни необузимлю све случаєве у којима се чете могу наћи; но да су и обширніи не бы їмъ єднако могли све обузети. Као што свака теорія о воѣнену рата, тако и ова може служити као предметъ мишлѣня и разматраня чрезъ кое добіє се навика и умо-опружность, те се до тога може доћи да уразнимъ потребама човѣкъ самъ по себи сѣћа се шта да ради. Треба највећма мыслити о найнезгодніимъ положеняма, те право понятіє добыти о оному што треба радити у истима.

Тимъ начиномъ смѣлость произлазећа изъ увѣреня и разума, быће одъ овы воѣнена; и тако свршетакъ, кои бы было мого причинити пропасть, произвестиће побѣду и славу.

к о н а ц ѣ .

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P19 Cp II 43.1